
DUHOVNOST JE NJEN NAČIN ŽIVLJENJA

E l a P o r i ć

Esej

Izvor duhovnosti

Duhovnost je ena od razsežnosti človeka in je neločljiva od njega. Pojem duhovnosti je zelo širok. Tako lahko vsak posameznik duhovnost razume po svoje in jo na svoj način tudi izraža. Vendar ni človeka, ki ne bi v sebi imel duhovnosti. To je izvor človekove zavesti (zavedanja »jaz sem!«), življenjskega smisla (čemu živim) in etike (ali vem, kaj je dobro).

Ne glede na to, ali pripadamo določeni religiji ali ne, je beseda duhovnost/spiritualnost razumljena na več načinov; razumemo jo kot odnos do Boga, iskanje notranjega miru, premagovanje ovir sodobne družbe ipd. Sodobna družba nam ponuja toliko dobrin – hrano, dom, nešteto možnosti za preživljanje prostega časa – in vsi vemo, kako pomembno je vse to za kakovostno življenje. Prav občutek, ko se zavedamo, da imamo vsega na pretek, lahko pripelje do trenutka, ko ugotovimo, da nismo zadovoljni. In na tej točki začne veliko ljudi iskati notranji mir in načine, kako doseči duhovni mir.

Duhovnost v islamu je neločljiva od zavesti o Enem in Edinem Bogu¹ ter življenju, ki je skladno s tem prepričanjem. V osnovi islama počiva realnost Boga, Enega in Edinega, Absolutnega in Neomejenega, Dobrega in Milostnega, Tistega, ki je obenem transcendenten

¹ V islamu je Bog poimenovan z arabskim imenom Allah. Allah v islamu ni niti moški niti ženska.

in imanenten,² ki je verniku bliže kot njegova lastna žila odvodnica. Načelo Enega Boga (Tewhid) počiva v srcu islamske duhovnosti. »Cilj duhovnega življenja je, da nas približa vrhovnemu Bitju, našemu Gospodarju ter da smo deležni Njegove naklonjenosti. Človek se poskuša »obarvati v barvo Boga«, kot navaja Kur'an (Koran), da gleda z Njegovimi očmi, govori z Njegovimi usti, skratka, popolnoma se podreja Njegovi volji, vse dokler se Mu ne podredi toliko, kolikor dopušča človeška slabost«.³

Bog je izbral človeka za Svojega namestnika na zemlji (khalifah), kar Seyyed Hossein Nasr razlaga, kot da je ljudem dal »moč, da vladajo na zemlji, a pod pogojem, da ostanejo pokorni Bogu«. Bog je ustvaril Adema (Adama) kot prvega človeka in vdihnil vanj dušo (božanski element v človeku). Tako duhovnost postane dejstvo.⁴ V nadaljevanju S. H. Nasr navaja, da je »namen človekovega ustvarjanja Božja ljubezen do spoznanja Njega samega, spoznanje, ki bo prišlo s pomočjo Božjega posrednika na zemlji, človeka/človeštva. Za človeško bitje spoznati Boga pomeni izpolniti prvobitni namen ustvarjanja, kajti Bog ima rad, da je spoznan«.⁵ Bog je tako kot Adema (Adama) ustvaril tudi prvo žensko, Havo (Evo). S stvarjenjem človeškega bitja je Bog izpopolnil ustvarjanje Kozmosa. Tako sta moški in ženska že od samega začetka popolnoma enakopravna,⁶ kar pomeni, da ne moreta postati neenakopravna (kar je pogost očitak in predsodek). Zato na podlagi stališča o enakopravnosti zelo težko govorimo o moški in ženski duhovnosti v islamu. Duhovnost je ena tako kot njen vir in kot taka je v enaki meri dostopna obema spoloma.

² Bog je transcendenten (Tisti, ki je nad vsem, kar je ustvaril) in imanenten (Tisti, ki je prisoten v vsem, kar je ustvaril).

³ M. Hamidullah, *Uvod u islam*. International association the aid to muslim of Bosnia and Herzegovina, Zagreb 1993, 44.

⁴ Prisotnost duha v telesu postane dejstvo ob smrti. Če velja, da je srce glavni organ, ki vzdržuje telo in ob njegovem normalnem delovanju človek živi, si lahko postavimo retorično vprašanje: Ali je srce prisotno v telesu tudi pri mrtvem človeku? Da, vendar mu manjka bistvo, to pa je duša.

⁵ S. H. Nasr, *Srce islama; trajne vrijednosti za čovječanstvo*, El-Kalem, Sarajevo 2002, str. 27.

⁶ Enakopravnost je treba razumeti v smislu religijske odgovornosti, da so enaki pred Božjim zakonom.

Med vire duhovnosti poleg tistega Prvega uvrščamo tudi Kur'an (Koran) »kot središčno teofanijo (bogojavljanje) v islamu, izvor metafizike, kozmologije, teologije, prava, etike, zgodovine in splošnega pogleda na svet«. ⁷ Kur'an je za človeka vodilo skozi življenje ter vodilo, iz katerega črpa duhovne elemente. Kur'an je pri muslimanu/ki prisoten vedno, vsak dan. V vsakem trenutku muslimani/ke ponavljajo stavke iz Kur'ana, kot je Bismillah (Bismillahi-rahmani-rahim), kar pomeni V imenu Vzvišenega Usmiljenega Boga, s katerim začenjajo vsa dobra dela in jih posvečajo Bogu. S stavkom Elhamdulillah, kar pomeni hvala Bogu, končajo vsako delo ter sprejmejo dobre in slabe stvari v življenju z zahvalo Bogu, ker se zavedajo, da je dobro in slabo dano od Boga. Celo v vsakdanjem pozdravu Esselamu alejkum (Mir z vami) širijo sporočilo miru in spoštovanja v imenu Boga. Koran je bil razodet poslancu Muhammedu, a. s. (Bog naj ga blagoslovi in mu podari mir). Poslanec Muhammed je obenem oseba, ki jo ima Bog najraje. Muhammedovo življenje je za muslimane vzorec, po katerem naj bi se ravnali. Njegov način življenja, njegove vrednote, dejanja in govori so polni duhovnosti, kajti čeprav je bil poslanec, si je vedno prizadeval, da je bil v vsakem trenutku predan Bogu.

Za islam lahko rečemo, da ga sestavljajo tri ravni: islam, iman in ihsan. Islam pomeni predanost Bogu, beseda iman pomeni verovanje, ihsan pa duhovno lepoto. Čeprav Kur'an (Koran) poudarja, da so vsi ljudje enaki pred Bogom, pa se med seboj lahko razlikujejo po stopnji predanosti Bogu ter po duhovnih in moralnih vrednotah. Na prvi ravni (ravni islama) se od ljudi pričakuje, da sprejmejo in izpolnjujejo temeljne dolžnosti islama. ⁸ Druga raven, raven imana ali verovanja, pričakuje od ljudi ne samo verovanje v Boga, temveč tudi v Njegove meleke (anđele), odposlance, knjige (razodetja), sodni dan in Božjo voljo. Tretja in obenem najvišja ter najbolj zaželena stopnja je predanost Bogu, kot da Ga vidimo (Ihsan). To pomeni, da se v vsakem trenutku zavedamo in ravnamo tako, kot da nas Bog vidi, čeprav mi Njega ne vidimo. »Ni vsak muslim (pripadnik islama) obenem tudi mu'min (verniki) in

⁷ Nasr, *n. d.*, str. 43.

⁸ V islamu poznamo pet praktičnih temeljnih dolžnosti, in sicer: šehada (verovanje v Boga in priznanje Muhammeda za Božjega poslanca), namaz (petdnevna molitev), post v mesecu ramazanu, zekat (versko materialno darovanje) in hadž (romanje v Mekko).

ni vsak mu'min obenem tudi muhsin (pripadnik tretje ravni), čeprav mora biti muhsin obenem tudi mu'min in muslim«. ⁹

Osnova islamskega razumevanja duhovnosti je torej pridobiti Božjo naklonjenost. Božje naklonjenosti ne pridobivamo samo skozi molitvene obrede, temveč tudi s svojimi dejanji, mislimi, besedami, občutji, medsebojnimi odnosi ipd. Tako islamsko dojetje duhovnosti postane vsakdanji način življenja, ker je islam način življenja in vsak naš »korak« je lahko duhovnost. Takole meni Muhammed Hamidullah: »Ukvarjanje zgolj in samo z vero brez prakse nima veliko vrednosti. Izvajanje dobrih del brez verovanja v Boga je s stališča družbe morda boljše kot delati zlo, vendar v duhovnem pogledu ne more prinesiti veliko dobrega«. ¹⁰

V moderni dobi so nastala nova gibanja, poimenovana »womanspirit« (nov pojem izražanja duhovnosti žensk, novodobna duhovnost), kar naj bi promoviralo duhovno iskanje in ustvarjalnost žensk v duhovnem pomenu ali nastanek t. i. feministične duhovnosti. ¹¹ Ta nova gibanja bi bilo težko primerjati s konceptom islamske duhovnosti, kajti kot je bilo že navedeno, islam kot način življenja pomeni duhovnost (kar bi lahko pomenilo, da že v osnovi ni potrebe po novem načinu izražanja duhovnosti). Gledano z druge plati so novodobna duhovna gibanja nastala predvsem zato, »da bi presegla znanstvene in religijske okvire pogleda na svet«, ¹² kar pa je spet v nasprotju z dojetjem islamske duhovnosti.

Izražanje duhovnosti

Ali je duhovnost v današnjem času postala potreba? Po mnenju znanega evropskega muslimanskega intelektualca Tarika Ramadana se v današnjem času »spiritualno življenje zelo pogosto meša z različnimi

⁹ Nasr, *n. d.*, str. 93.

¹⁰ Hamidullah, *n. d.*, str. 45.

¹¹ Več lahko preberemo v članku »New age in ženska duhovnost« avtorice Tine Ban (T. Ban, New age in ženska duhovnost, *Ženske in religija. Poligraf*, 12, 2007, str. 145-161).

¹² Ban, *n. d.*, str. 146.

tehnikami«, s pomočjo katerih osebe pridejo do duhovnosti, za katero si morajo vzeti dodaten čas.¹³

Muslimanka živi z občutkom duhovnosti. To je del njene osebnosti, njenega vsakdanjika. Kot smo že omenili, v islamu duhovnost težko delimo na moško in žensko. Ena od obveznosti vsake muslimanke ob spolni zrelosti je hidžab.¹⁴ Hidžab se omeni vsakokrat, ko govorimo o islamu, a na zelo stereotipen način. Termin hidžab je v ožjem pomenu pokrivanje ženskega telesa oziroma način oblačenja. Hidžab je islamski ženski dress code, muslimansko razumevanje dostojnosti, ki pa ne pomeni omalovaževanja druge perspektive. Hidžab ni samo meter blaga, hidžab je veliko več.

Dress code muslimanke se povezuje z močno simboliko, ki ima oporo v sami religiji. Tako hidžab pomeni predanost Bogu, nositi hidžab pomeni »*ibadet*« – storiti oziroma prakticirati Bogu drago dejanje, hidžab pomeni dostojanstvo, daje občutek zaščite, popolnosti, hidžab je duhovni mir. Tako ženska s hidžabom pomeni osebo, ki sledi določenim načelom svoje vere in ne deluje v nasprotju z njimi. Slediti načelom svoje vere pomeni prilagajanje in v določenih stvareh tudi odrekanje, obenem pa tudi čut osebne in družbene odgovornosti. Omenjeno prilagajanje in odrekanje, če ju opazujemo z drugega zornega kota, kot zunanji opazovalec, lahko privede do napačnega vtisa oziroma napačnega razumevanja hidžaba kot celote, kot osebnosti. Velikokrat se zaradi prilagajanja in odrekanja zbudi še kakšen neljub predsodek, ki pa ni upravičen. Hidžab ni samo zunanja obleka, je tudi notranja, tista moralna, in kot taka zahteva tudi odnos in spoštovanje vrednot, ki jih zapoveduje vera. Ženska, ki hidžab nosi s srcem, sledi pozitivnim moralnim vrednotam, a hkrati upošteva vrednoto strpnosti, ki je ena temeljnih islamskih vrednot, kajti islam je strpnost. S hidžabom izraža tudi svojo notranjo duhovno zavest. In zato hidžab kot notranja in moralna obleka ovrže vse predsodke o prisilnem nošenju hidžaba.

¹³ T. Ramadan, *Evro-američki muslimani i budućnost islama*, Udruženje Ilmijje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 2007, str. 149.

¹⁴ Termin hidžab se je med muslimani uveljavil kot izraz, ki se nanaša na oblačilno prakso muslimank ter na moralne vrednote in načela, ki se priporočajo tako ženskam kot moškim. Beseda, ki se pogosto uporablja v slovenskem okolju, pomeni naglavno ruto.

Odnos islama do poslanstva materinstva se izraža skozi pregovor poslanca (hadis) Muhammeda, naj je mir z njim: »Džennet (Raj) je pod materinimi nogami.« Poslanec Muhammed, naj bo mir z njim, je tistim otrokom, ki spoštujejo svoje matere, obljubil Džennet (Raj). Njena vloga pri oblikovanju fizične in duhovne osebnosti je velika. Zato je mati kar za tri mesta pred očetom. Mati otroku daje del sebe med nosečnostjo, porodom in dojenjem. Mati je tista, ki otrokom privzgoji vse, kar je lepega, plemenitega in vzvišenega. Ona oplemeniti otrokovo dušo ter vanjo vnaša ljubezen, spoštovanje in vse tisto, s čimer se človek bogati. Mati ni samo tista, ki otroka doji in ga s tem hrani, posreduje mu več kot samo hrano – dušo in srce. Od tod velika pozornost islama do mater in žena, ki prevzamejo skrb za dom in družino. Seveda to ženska, ki je že v osnovi predana Bogu in se zaveda Njegovega obstoja, počne s srcem in v Njegovem imenu ter ob tem verjame, da bo za ves svoj trud nagrajena. Zato je vloga matere in žene duhovnost, duhovnost, ki je obenem tudi odgovornost, za katero je včasih vredno ostati doma.¹⁵

Vendar hidžab in materinstvo nista edina načina izražanja zavesti o duhovnosti v islamu. Obstajajo še številni drugi načini, od vsakodnevnih ritualnih molitev (petkratne dnevne molitve), posta v mesecu ramazanu, verske materialne daritve (zekat), ki izraža razsežnost družbene odgovornosti muslimanov, do tistih, ki potrebujejo pomoč, obisk svetega mesta Mekke/romanje (Hadž), in tistih prikritih načinov, ki niso tako izraženi (ali pa so): nasmeh, iskrena pomoč drugemu, s spoštovanjem starejših izražamo spoštovanje do Boga, vsak izraz prijaznosti do živih bitij, darežljivost, zaupanje, odstranjevanje ovir s poti (drevje, veje, vse, kar bi oviralo prehodnost) in številna druga dejanja.

¹⁵ Velikokrat srečamo predsodek, da so muslimanke zatirane in da niso enakopravne z moškimi tudi zato, ker morajo biti doma ter lahko opravljajo le vlogo matere in žene. Seveda v resnici ni tako. Prav zaradi zgornje obrazložitve je zaželeno, da ženska, ko si lahko to privoščiti, ostane doma in skrbi za vzgojo otrok. To tudi ne pomeni, da se ji ni dovoljeno izobraževati. Obstaja veliko mater, ki so uspešne tudi na drugih področjih in opravljajo obe vlogi: vlogo matere in zaposlene ženske. Da bi ženski uspelo izpolniti svojo vlogo, ki ji jo je namenil islam, mora biti vsestransko izobražena, pa tudi če gre samo za vzgojo otrok. Ženska kot pomemben člen družbe je enako kot moški odgovorna za dobro družbe in skupnosti. Kur'an jo tako kot moškega zavezuje, da skrbi za splošne interese. Ta njena skrb in želja po napredku sta lahko izražena kot oblika duhovnosti.

Islamska duhovnost je vsestranska in je kot taka v vsaki pori našega življenja. »Ona (duhovnost) se začne natančno tam, kjer se posameznik zave svoje človeške odgovornosti pred Bogom in ljudmi tako, da v sebi občuti potrebo po Njem. Ta občutek naj bi se razširil na vse segmente našega življenja in naj bi pomenil duhovno vajo, ki presega okvire obredne religijske prakse, in njeni rezultati bi morali biti vidni povsod in vedno: v načinu, kako oseba obravnava svoje telo, upravlja svoje bogastvo, izvaja poklicne aktivnosti, živi z drugimi in kakšen je njen odnos do vseh živih bitij, odnos do okolja ipd.«¹⁶

Zelo zanimivo je, da Tarik Ramadan razlikuje med dvema vrstama duhovnosti: aktivno in inteligentno. Aktivna bi ustrezala vzorcu Ihsana – da se v vsakem trenutku zavedamo Njegove prisotnosti; tako naj bi se izražala t. i. aktivna duhovnost. V okviru inteligentne duhovnosti si moramo v vsakem trenutku življenja postaviti tri temeljna vprašanja: Kakšen je moj namen pri določenem dejanju? Katere so tiste moralne meje, ki jih ne smem prestopiti? Kakšne bodo posledice mojega dejanja? Po mnenju Tarika Ramadana bodo odgovori na ta tri temeljna vprašanja spremenili naš način dožemanja in življenja.¹⁷

Takšen način življenja, ki teži k temu, da je zavest o Njegovi prisotnosti nenehno del nas in našega življenja, naj bi nas naučil, da poslušamo druge in da smo v dialogu z drugimi. Solidarnost, medsebojno razumevanje in spoštovanje so vidiki vsakodnevnega duhovnega življenja, ko moramo biti znova duhovno odgovorni.

Muslimanke z območja Balkana pripadajo istemu kulturnemu in verskemu vzorcu ter tako enako dojemajo pomen duhovnosti in jo posledično na enak način tudi izražajo. Islam ne pozna ženske in moške duhovnosti; duhovnost je ena, tako kot njen vir. Moški in ženska v islamu kot enakopravni osebi pred Bogom lahko popolnoma enako pristopata k duhovnosti. Duhovnost je edino, v čemer se lahko razlikujeta, saj je lahko pred Bogom nekdo boljši le po višji stopnji bogaboječnosti.

¹⁶ T. Ramadan, *n. d.*, 154–155.

¹⁷ *N. d.*, 154–156.

B i b l i o g r a f i j a

1. Ban, T. (2007), New age in ženska duhovnost, *Ženske in religija. Poligrafi* 12, str. 145-161.
2. Hamidullah, M. (1993), *Uvod u islam*. Zagreb, International association the aid to muslim of Bosnia and Herzegovina.
3. Nasr, S. H. (2002), *Srce islama; trajne vrijednosti za čovječanstvo*. Sarajevo, El-Kalem.
4. Ramadan, T. (2002): *Biti evropski musliman*. Sarajevo, Udruženje Ilmijje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.
5. Ramadan, T. (2007), *Evro-američki muslimani i budućnost islama*. Sarajevo, Udruženje Ilmijje Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.